ORIGINAL RESEARCH PAPER | Economics | Volume - 7 | Issue - 1 | January - 2017 | ISSN - 2249-555X | IF : 3.919 | IC Value : 79.96

રોજગારી સર્જનમાં ગૃહ ઉદ્યોગોનો ફાળો
A Role of House Industries in Employment Creation.
(કપરાડા તાલુકાનાં સંદર્ભમાં)

KEYWORDS

Prof. Vanitaben N. Desai

Associate Professor, Department of Economics, Arts & Commerce College, Motapondha, South Gujarat university, Surat (India)

પ્રસ્તાવના :–
ભારતમાં નાના અને ગૃહઉદ્યોગોનો વિકાસ પ્રાચીનકાળથી થયો હતો. પરંતુ અંગ્રેજોના શાસનકાળ દરમ્યાન નાના અને ગૃહઉદ્યોગોનું પતન થયું હતું. સાથે જ સ્વાતંત્ર્યતાની પ્રાપ્તિ પછીથી ફરીથી નાના અને ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ તરફ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું. પંચવર્ષીય યોજનાની શરૂઆતની સાથેજ નાના અને ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ માટે મૂડીરોકાણ કરવામાં આવ્યું અને ક્ષ્ઠક્ષ્ની નવી ઔદ્યોગિકનીતિની સાથે ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ થાય તે દિશા તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું. ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારમાં નાના અને ગૃહઉદ્યોગોનો વિકાસ કેટલેક અંશે થયો છે. પરંતુ જરૂરિયાતના પ્રમાણમાં ઓછી વસ્તી ગૃહઉદ્યોગોમાં રોકાયેલી છે. ગુજરાતમાં કચ્છ જિલ્લામાં ગૃહઉદ્યોગોનો વિકાસ થયો છે. જયાં બાંધણીઉદ્યોગ, ભરતગૂંથણ, કચ્છીપ્રિન્ટ, રંગકામ, છરી ચપ્પુ વગેરે ગૃહઉદ્યોગો વિકાસ થયો છે. ડાંગ જિલ્લામાં વાસ ઉદ્યોગનો વિકાસ થયો છે. જયાં વાસમાંથી રમકડા, સાદડી, અનાજ ભરવાના કોઠાર, ટોપલા ટોપલી, શો–પીસ ઉપરાંત આકર્ષક ડિઝાઈનના રમકડા જોવા મળે છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વલસાડ જિલ્લાના કપરાડા તાલુકાના ક્ષ× ગામોનો અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. આ વિસ્તારમાં સિંચાઈનું પ્રમાણ ઓછુ કૃષિક્ષેત્ર આકાશી ખેતી ઉપર આધારિત હોય, જેથી વસ્તી કૃષિક્ષેત્રમાં પ્રવર્તતી બેકારીના સમયમાં રોજગારી મેળવવા માટે ગૃહઉદ્યોગ અને છૂટક કામનો સહારો લે છે જેવાકે વાંસકામ, માટીકામ, સુથારીકામ, પાર્લર, બાજ–દડિયા, વારલી પ્રિન્ટ, દરજીકામ, ફોલસ્ટીચ વગેરે જેવા ઉદ્યોગોનો સહારો લે છે.

સમસ્યાકથન :–
ગ્રામ્યવિસ્તારના લોકોની આર્થિક પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ મેળવવા માટે વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ગામમાં ચાલતા ઉદ્યોગો થી માહિતગાર થાય, ગૃહઉદ્યોગોના અભ્યાસનો મુદ્દો અભ્યાસક્રમમાં આવતો હોય જેથી વિદ્યાર્થીઓને માહિતગાર કરવા માટે સંશોધકે પ્રસ્તુત વિષય પસંદ કરી અભ્યાસ કરવાનું નક્કી કરેલ હતું. રોજગારી સર્જનમાં ગૃહઉદ્યોગોનો ફાળો,

અભ્યાસનો હેતું :–
1. કપરાડા તાલુકામાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગની માહિતીનો ખ્યાલ મેળવશે.
2. કપરાડા તાલુકાના ગ્રામ્યવિસ્તારના લોકોનું જીવનધોરણ નીચું શા માટે જેનાથી માહિતગાર થશે.
3. વિદ્યાર્થીઓ ગામના લોકોની આર્થિક સ્થિતિના આધારે પોતાના ભવિષ્યનો વિચાર કરશે.

નમૂના પસંદગી :–
પ્રસ્તુત સંશોધન વલસાડ જિલ્લાના કપરાડા તાલુકાના ક્ષ× ગામોમાં ચાલતા ગૃહ ઉદ્યોગોની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી. જેમાં ક્ષ, પ્રકારના ગૃહઉદ્યોગોનો સમાવેશ થાય છે. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંશોધક દ્વારા સ્વરચિત અભિપ્રાયાવલિ તૈયાર કરવામાં આવી હતી. જે વિદ્યાર્થીઓએ પોતાના ગામમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગોની માહિતી ભરવામાં આવેલ હતી.

અભ્યાસની મર્યાદાઓ :–

1. કપરાડા તાલુકાના ગ્રામ્યવિસ્તારમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગ પૂરતીજ મર્યાદિત છે.

સંશોધનનું મહત્વ :–
સંશોધકે કોલેજમાં અભ્યાસ કરતા યુવક યુવતીઓ શિક્ષણની સાથે સાથે ગામની આર્થિક સ્થિતિનો ખ્યાલ મેળવી ભવિષ્યનો વિચાર કરે. આર્થિક સ્થિતિના પ્રશ્નો જાણી કઈ રીતે નિરાકરણ લાવી શકાય તે માટે વિચારે અને જાણે સમજે અને પોતાની પ્રગતિનો વિચાર કરે.

સંશોધન પદ્ધતિ :–
પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં મુલાકાત પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

ઉપકરણો :–
પ્રસ્તુત સંશોધનમાં ગામમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગો અભ્યાસ કરવા માટે સંશોધકે સ્વરચિત અભિપ્રાયવલિ તૈયાર કરી ઉપયોગ કર્યો હતો. જેમાં ગામમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગ વિશેની માહિતી જાણવા માટે 10 પ્રશ્નો લેવામાં આવ્યા હતા. જેમાં ગૃહઉદ્યોગની મુલાકાત લઈ જવાબની નોંધ કરવામાં આવી હતી.

માહિતી એકત્રીકરણ :–
પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં કોલેજમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા પોતાના ગામમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગ વિશે ગામમાં જઈ રૂબરૂ અભિપ્રાયાવલી ભરાવવામાં આવી હતી. ભરાયેલી અભિપ્રાયાવલીનું પૃથ્થકરણ કરી ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું હતું.

માહિતી પૃથ્થકરણ અને અર્થઘટન :–
પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પ્રાપ્ત માહિતીનું અંકશાસ્ત્રીય પૃથ્થકરણ અને અર્થઘટન નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું. આમ પ્રસ્તુત સંશોધનમાં ક્ષ× ગામોમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગનું વિવરણ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું.

કપરાડા તાલુકામાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગો પર નભતા કુટુંબની સંખ્યા

ગામ	દરજી	લુહાર	વાંસકામ	માટીકામ	સુથાર	ઘેટાં બકરી	મરઘા	મોચી	બાજ દડિયા	સારવણી નાળિયેરની	બ્યૂટી પાર્લર	વાણંદ	વારલી પ્રિન્ટ	કડિયા
શાહુડા	15	04	12	-	03	-	-	-	-	-	-	-	-	-
લીખવડ	16	05	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
નિલોશી	09	04	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
હેદલબારી	11	01	12	05	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
મોટાપોંઢા	20	-	-	06	-	-	-	03	10	04	8	10	-	
ઓઝર	06	-	04	-	-	-	-	-	-	07	-	-	-	-
વાડીજંગલ	-	03	13	08	07	-	-	-	-	-	-	-	-	-
વારોલીજંગલ	-		35	-	28	-	-	-	-	-	-	-	01	
મેણધા	15	08	26	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	15
માતુનિયા	20	04	40	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	20
દહીખેડ	16	02	25	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	20
માલુગી	08	02	20	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	10
કરચોંડ	20	02	26	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	23
કુલ કુટુંબોની સંખ્યા	**160**	**35**	**245**	**19**	**180**	**-**	**-**	**03**	**10**	**11**	**08**	**10**	**01**	**88**

તારણો :–
1. કપરાડા તાલુકાના ક્ષ× ગામોમાં ચાલતા રોજગારીના ક્ષેત્રોની નોંધ લેવામાં આવી હતી.
2.જુદા–જુદા ક્ષ, પ્રકારના રોજગારીના ક્ષેત્રોનો અભ્યાસ કરવામાં આવેલ છે.
3. કપરાડા તાલુકાના ક્ષ× ગામોમાં ચાલતા ગૃહઉદ્યોગો જ્ઞઠ઼ કુટુંબોને રોજગારી આપતા હતા.
4. સૌથી વધુ રોજગારી વાસકામ ઉદ્યોગમાંથી 245 કુટુંબોને રોજગારી પ્રાપ્ત થતી હતી. દરજીકામમાં રોકાયેલ કુટુંબની સંખ્યા ક્ષ઼ડ હતી, સુથારીકામમાં રોકાયેલ વ્યકિતની સંખ્યા ક્ષ઼ટ હતી, કડિયાકામ કરનાર કુટુંબોની સંખ્યા ટટ હતી. જયારે વારલીપ્રિન્ટ કરતા કુટુંબોની સંખ્યા માત્ર ડક્ષજેટલી જોવા મળેલ છે. જે લુપ્ત થઈ રહી છે.

5. ગ્રામ્યવિસ્તારના ગૃહઉદ્યોગના વિકાસ માટે કોઈપણ પ્રકારની તાલીમ લીધેલ નથી. પોતાનામાં રહેલ કૌશલ્યશકિત દ્વારા લોકો ગૃહઉદ્યોગોમાંથી આવક પ્રાપ્ત કરે છે. પોતાનામાં રહેલ કૌશલ્ય શકિતની પરાવહ નથી.

1.લોકો રૂઢિચુસ્ત, અંધશ્રધ્ધા, વહેમમાં માને છે વિકાસમાં રસ નથી.
2. વધુ આવક પ્રાપ્ત કરી ઉચું જીવન ધોરણ જીવવાની એમનામાં ધગશ નથી. શિક્ષણનું મૂલ્ય હજુ

સમજયા નથી.

3. જૂની–પૂરાણી ઢબેજ વસ્તુનું ઉત્પાદન કરવામાં આવે છે. આધુનિક સમયમાં વસ્તુના ઉત્પાદનમાં ટેકનોલોજી દાખલ કરવી જોઈએ જેથી વસ્તુના વધુ ઉંચા ભાવ પ્રાપ્ત કરી શકાય પરંતુ જે શકય બન્યુ નથી.

4. લોકોએ પોતાનું જીવનધોરણ બદલવું નથી. પોતાની પ્રાથમિક જીવન જરૂરિયાત પૂરતી આવક પ્રાપ્ત કરી લીધા પછી એ વધુ આવક મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરતા નથી.

5. ઉત્પાદન થયેલ વસ્તુનું પ્રદર્શન મેળામાં પ્રદર્શન માટે મુકતા નથી. માત્ર હાટબજાર અને સ્થાનિક ધોરણે જ વેચાણ કરે છે. ઉપરાંત ઉત્પાદન માટે સ્થળ બદલતા નથી.

6.ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ માટેની સરકારી યોજનાની માહિતીથી ગ્રામ્ય વિસ્તારના લોકો અજાણ છે.

7.ગ્રામ્યવિસ્તારની બહેનો તાલીમલીધા પછી એ દિશામાં આગળ વધવા માટે પ્રયત્નશીલ નથી. દા.ત. વાસકામ, ભરતગૂંથણ, દરજીકામ, વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ, અથાણા, પાપડ, દા.ત. કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર તરફથી અપાતી તાલીમ.

સૂચનો :–

1. ગ્રામ્યવિસ્તારના લોકોએ વસ્તુઓના ઉત્પાદનમાં આધુનિકતા દાખલ કરવી જોઈએ. દા.ત. માટીકામ, વાસકામ જેવા ઉદ્યોગોમાં આધુનિકઢબની ડીઝાઈનના રમકડા, વાસણો, કોઠારો, બનાવવા જોઈએ.

2. ગ્રામ્યવિસ્તારના લોકોને ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ માટે સરકારી યોજનાથી મળતા લાભની માહિતી સાદી, સરળ ભાષામાં આપવી.

3. ગૃહઉદ્યોગનો વધુ વિકાસ કરવાથી વધુ આવક પ્રાપ્ત થશે જેનાથી ઉંચા જીવનધોરણના લાભો મળશે જેની માહિતી આપવી જોઈએ.

4. ગૃહઉદ્યોગો દ્વારા ઉત્પાદન થયેલ વસ્તુના વેચાણ માટે વ્યવસ્થા કરવી. સાથે ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન મળે તે માટે ટોચના અને તળિયાના ભાવો બાંધી આપવા જોઈએ.

5. લોકોનો સમય, કૌશલ્યશકિત, સ્થાનિક કાચામાલનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરી ગૃહઉદ્યોગોનો વિકાસ કરે તે માટે માહિતી આપવી જોઈએ.

6. વસ્તુના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવા બદલ, આધુનિકતા દાખલ કરવા બદલ, ઉત્પાદનમાં નેતૃત્વનો ગુણ ધરાવનાર વ્યકિતઓને ઈનામો, સર્ટીફિકેટ, મેડલ આપી દરવર્ષે સન્માનિત કરવા જોઈએ જેથી ઉદ્યોગના વિકાસને પ્રોત્સાહન મળશે.

7. ગ્રામ્યવિસ્તારના લોકોમાં પડેલ કૌશલ્યશકિતના વિકાસ માટે વખતોવખત તાલીમ આપી વખતો વખત તાલીમ લીધેલ વ્યકિતના વિકાસનો સર્વે કરવો જોઈએ. દરેક વ્યકિત એક ગૃહઉદ્યોગમાં નિષ્ણાંત રહે એ દિશામાં પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. જેથી સ્થળાંતર કરવાનો વખત આવે નહિ.

8. ગ્રામ્યવિસ્તારની બહેનોને વર્તમાન સમયમાં ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ માટે તાલીમ અપાય છે જેની ગંભીરતા બહેનોએ લેવી જોઈએ જેથી ઘરબેઠા આવક પ્રાપ્ત કરી શકાય. દા.ત. ભરતગૂંથણ, વાંસકામ, દરજીકામ, વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ, અથાણાં, પાપડ.

શૈ. ફલિતાર્થો :–

1. લોકોમાં રહેલી કૌશલ્યશકિતનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ થાય તે માટે કાચા માલ અને નાણાંકીય સહાય આપવી. દા.ત. સુથારીકામ, વાસકામ, માટીકામ, દરજીકામ.
2. ખરીદ–વેચાણની સુવિધા પૂરી પાડવી માળખાગત સવલતોનો વિકાસ કરવો.
3. સરકારી યોજનાથી થયેલ લાભો વિશે સર્વે કરવો.
4. ગૃહઉદ્યોગોના વિકાસ માટે આપવામાં આવેલ તાલીમની અસરો તપાસવી.
5. શિક્ષણનો વિકાસ કરવો.

ઉપસંહાર :–

આપણો દેશ ગામડાનો બનેલો દેશ છે. ગામડાનો વિકાસ થાય તો દેશનો વિકાસ થશે. માટે ગ્રામ્યવિસ્તારનો આર્થિક, સામાજિક, શૈક્ષણિક વિકાસ થાય એ અતિઆવશ્યક છે. જે વિકાસ થી શહેરી વિસ્તાર તરફનું સ્થળાંતર ઓછુ થશે. જેથી શહેરની આર્થિક, સામાજિક, મૂડીની બચત થશે. સાથે જ પ્રદુષણ નાબૂદ કરવામાં સહયોગ મળશે. માટે ગ્રામ્યવિસ્તારનો વિકાસ કરવો એ આપણી સૌની ફરજ માની વિકાસમાં સહભાગી બનવું જોઈએ.